

Chương VI. THỔ NHƯỠNG QUYỀN VÀ SINH QUYỀN

Bài 24

THỔ NHƯỠNG QUYỀN. CÁC NHÂN TỐ HÌNH THÀNH THỔ NHƯỠNG

I – MỤC TIÊU BÀI HỌC

Sau bài học, HS cần :

1. Về kiến thức

- Giải thích được thổ nhưỡng (đất) là gì ? Đặc trưng cơ bản của đất.
- Biết đất được hình thành do tác động tổng hợp của nhiều nhân tố, hiểu vai trò của mỗi nhân tố đó trong sự hình thành đất.
- Liên hệ với hoạt động của nhân dân ta trong việc sử dụng và bảo vệ đất.

2. Về kĩ năng

Quan sát, nhận xét kênh hình trong SGK và thực tế địa phương để rút ra kết luận về tác động của các nhân tố hình thành đất, các biện pháp sử dụng đất hợp lí.

3. Về thái độ, hành vi

- Quan tâm đến thực trạng sử dụng, bảo vệ đất ở địa phương.
- Tuyên truyền về việc sử dụng đất hợp lí, bất bình trước những hành động chặt phá rừng bừa bãi ở khu vực đồi núi nước ta, gây ra xói mòn, rửa trôi đất.

II – THIẾT BỊ DẠY HỌC

- Các hình vẽ trong SGK.
- Tranh ảnh về tác động của con người đến đất.

III – MỘT SỐ ĐIỂM CẦN LƯU Ý

1. Về nội dung

Trọng tâm của bài : Các nhân tố hình thành đất.

Bài gồm có hai phần :

– *Mục I* : Thổ nhưỡng.

Phần này HS đã học ở lớp 6. GV cần mở rộng thêm nội dung của SGK về bản chất của quá trình hình thành đất. Đó là sự tác động qua lại giữa *tiểu tuần hoàn sinh vật* và *đại tuần hoàn địa chất*. Nếu như đại tuần hoàn địa chất giải phóng các nguyên tố khoáng cần thiết cho sự sinh trưởng và phát triển của thực vật xanh thì tiểu tuần hoàn sinh vật lại cung cấp vật chất hữu cơ, tạo nên độ phì của đất.

– *Mục II* : Các nhân tố hình thành đất

Phần này GV cần chú ý : Đất là vật thể tự nhiên độc đáo, được hình thành do tác động tổng hợp của các nhân tố đá mẹ, địa hình, khí hậu, hoạt động sống của sinh vật, trước hết là thực vật cũng như sự canh tác của con người. Mỗi nhân tố có vai trò nhất định trong quá trình hình thành đất.

Đá mẹ : Tất cả các loại đất đều được hình thành từ những sản phẩm phong hoá của đá gốc. Những sản phẩm phong hoá đó được gọi là đá mẹ. Đá mẹ tạo nên bộ khung của đất, thông qua việc cung cấp chất khoáng cho đất. Vì vậy đá mẹ có tác dụng chi phối các tính chất cơ, lí, hoá của đất.

Khí hậu : GV nên giải thích cho HS là do tác động của nhiệt và ẩm mà số lượng và chất lượng các tàn tích hữu cơ do sinh vật cung cấp cho đất ở các đới khí hậu cũng khác nhau. Do đó ảnh hưởng đến cường độ và chiều hướng của quá trình hình thành đất.

Ví dụ 1 : Vùng khí hậu nhiệt đới ẩm như nước ta có nhiệt độ, độ ẩm cao. Vì vậy, thực vật phát triển, số lượng các tàn tích hữu cơ cung cấp cho đất lớn (khối lượng cành rơi lá rụng trung bình : 200 tạ/ha/năm) ; tiểu tuần hoàn sinh vật diễn ra nhanh, mạnh mẽ, tàn tích sinh vật bị phân huỷ nhanh, chất khoáng được giải phóng nhanh và lại tiếp tục được hấp thụ bởi sinh vật. Tuy nhiên do lượng mưa lớn, các chất kiềm và kiềm thổ trong đất như K, Na, Ca, Mg bị rửa trôi mạnh, dẫn đến đất bị chua.

Ví dụ 2 : Đất pốtđôn hình thành trong điều kiện khí hậu ôn đới lạnh, thực vật chủ yếu là lá kim. Do đó lượng tàn tích thực vật khá lớn song do điều kiện khí hậu lạnh, nên sự phân huỷ thực vật diễn ra chậm. Mặt khác do thực vật là lá kim nên mùn trong đất chủ yếu là loại axit fulvic (chua), sản phẩm phân huỷ nghèo chất tro, giàu những chất khó phân giải (như sáp, ta nanh...).

Địa hình : Địa hình ảnh hưởng đến quá trình hình thành đất thông qua sự phân bố lại lượng nhiệt và độ ẩm. Điều đó có tác động đến quá trình phong hoá, đến sự phát triển của thực vật. Vì vậy, quá trình hình thành đất ở các độ cao khác nhau cũng khác nhau.

Sinh vật (thực vật xanh, động vật và vi sinh vật trong đất) đóng vai trò chủ đạo trong việc hình thành đất.

Ngoài ra, thời gian và hoạt động canh tác của con người chiếm một vai trò không nhỏ trong việc hình thành đất.

2. Về phương pháp

- Đàm thoại.
- Thảo luận.

IV – TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC DẠY HỌC

1. Mở bài

Đất là vật thể tự nhiên rất quen thuộc với con người. Nhưng chúng là gì ? chúng khác với các vật thể tự nhiên khác như đá, nước, sinh vật... như thế nào ? Chúng được hình thành từ đâu ? Đó là nội dung cần làm sáng tỏ trong bài này.

2. Tổ chức dạy học

a) Gợi ý dạy mục I : **Thổ nhưỡng**

Sử dụng phương pháp đàm thoại, kết hợp với kiến thức HS đã có để hình thành khái niệm về đất, đặc trưng cơ bản của đất (độ phì), và biết được các thành phần của đất (các chất khoáng, các chất hữu cơ, nước và không khí).

b) Gợi ý dạy mục II : **Các nhân tố hình thành đất**

+ Để dạy mục này, GV có thể sử dụng phương pháp đàm thoại hoặc hình thức học tập theo nhóm. Mỗi nhóm trả lời một câu hỏi trong SGK và thảo luận về một nhân tố theo câu hỏi : Nhân tố đó có vai trò gì trong việc hình thành đất ?

Cách tiến hành này huy động được nhiều HS tham gia. Ví dụ chia lớp thành các nhóm, mỗi nhóm thảo luận một nhân tố hình thành đất. Đại diện các nhóm trình bày, GV tổng kết vai trò của các nhân tố hình thành đất.